

дальший розвиток будівництва. Залучені кошти повинні строго контролюватися і бути захищеними від недобросовісних користувачів. Уряду потрібно більше звертати увагу саме на інвестування будівельної галузі, так як будівельна галузь забезпечує людей необхідною кількістю робочих місць, надає можливість отримати житло, також за допомогою будівництва розвиваються інші галузі.

Велике значення для інвестиційних активів в житлових будівлях відноситься до кредитування.

Кредити надаються під залог нерухомості, це використання іпотеки в якості забезпечення повернення кредитних засобів.

Ефективна інвестиційна політика будівельного підприємства повинна бути спрямована на перелік і зниження ризиків його інвестиційної діяльності при цьому важливу роль грає правильна оцінка ризику діяльності будівельного підприємства, на основі проведення аналізу тенденції ризику.

Список літератури:

1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ru.wikipedia.org/wiki/Инвестиции>.
2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rupor.od.ua/news/V-Odesskoj-oblasti-nedostroev-pochti-na-10-milli-029337/>.
3. Литвин В.М. Планування діяльності будівельного підприємства : навчальний посібник. – Тернопіль, 2007. – С. 35-50.
4. Статистичний збірник «Капітальні інвестиції в Україні за 2012 рік», Київ 2012. – 38 с.

**Свиридова С. С.
Богутская Я. В.**

Одесский национальный политехнический университет

НАПРАВЛЕНИЯ АКТИВИЗАЦИИ ИНВЕСТИЦИЙ В СТРОИТЕЛЬНУЮ ОТРАСЛЬ УКРАИНЫ

Резюме

Исследованы теоретические вопросы направлений активизации инвестиций в строительную отрасль. Проанализированы факторы, с помощью которых можно повысить инвестирования строительной отрасли. Исследовано состояние инвестиционных процессов в отрасли.

Ключевые слова: активы, инвестиции, строительная отрасль, структура инвестиций, капитал.

**Sviridova S. S.
Bogutskaya Y. V.**

Odessa National Polytechnical University

DIRECTIONS OF ACTIVIZATION OF INVESTMENTS INTO CONSTRUCTION BRANCH IN UKRAINE

Summary

The theoretical aspects of the direction of activization of investments into construction branch are investigated. The factors that can help you improve the investment construction industry. The state of the investment processes in branch.

Key words: assets, investments, construction branch, structure of investments, capital.

УДК 330.334

Венгер В. В.

Інститут економіки та прогнозування
Національної академії наук України

РОЗВИТОК ІНТЕГРОВАНІХ СТРУКТУР В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

У статті розглянуто методологічні підходи до застосування основних теоретичних напрямів та економічних концепцій щодо визначення сутності понять «інтеграція» та «інтегровані структури». Проаналізовано дієві механізми та критерії вибору об'єктів для інтеграції. Визначено найбільш ефективні форми об'єднання суб'єктів господарювання.

Ключові слова: інтеграція, інтегрована структура, вертикальна інтеграція, горизонтальна інтеграція, фінансово-промислові групи.

Постановка проблеми. Одним з фундаментальних механізмів ринкових відносин є конкуренція яка спонукає виробництво до пошуку оптимальних шляхів підвищення ефективності використання обмежених ресурсів і, як наслідок, виникнення достатнього рівня продукції, виробництв, підприємств, конкурентоспроможності – за ціною,

за якістю, за рівнем технологічності, за розміром контрольованого сегменту ринку, за організаційно-технічним забезпеченням виробничих процесів, комерційною ефективністю, маркетингом тощо [1]. У конкурентному середовищі поряд із заходами окремих підприємств з організаційної, ресурсної та технологічної реструктуризації, за

умови, що ринок динамічно розвивається виступають інтеграційні процеси, при яких, на відміну від окремих підприємств, активно проявляються ефекти системи, так званий синергічний ефект¹. Саме інтеграційні процеси сприяли ефективному розвитку економік провідних країн світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення та узагальнення літературних джерел дає змогу стверджувати, що проблемам становлення, розвитку та функціонування інтегрованих структур присвячено достатньо уваги. Зокрема, це наукові праці І. Алексеєва [2], Т. Васильєвої [3], Л. Ганущак-Єфіменко [4], М. Кизим [5], К. Косівської [6], Л. Сисоєвої [3], Ю. Уманціва [7], Л. Федулової [8], Ю. Червіної [9], О. Чорної [10], І. Ялдіна [11] та інших. Проте подальшого дослідження потребують питання щодо узагальнення сутності поняття «інтеграція» та «інтегрована структура» з метою визначення найбільш ефективних форм об'єднання суб'єктів господарювання.

Метою дослідження є аналіз літературних джерел щодо узагальнення основних концепцій і підходів до визначення сутності поняття «інтеграція» та «інтегровані структури» а також визначення на цій основі дієвого механізму і критеріїв для вибору ефективних форм та об'єктів економічної інтеграції.

Основні результати дослідження. Поняття «інтеграція», як і сам процес інтеграції (рис. 1), з'явилося відносно недавно, у 20-х роках ХХ століття. Його науковими родоначальниками були німецькі вчені Р. Шмед, Х. Кельзен, Д. Шиндлер [12]. Спочатку термін «інтеграція» використовувався у природничих науках. Він трактувався як певна цілісність, структура, вдосконалення. Проте, переніши його у сферу аналізу суспільних відносин, згадані автори почали трактувати його як об'єднання людей, особливо держав, у певне соціально-політичне суспільство. Згодом термін «інтеграція» почали застосовувати в різних наукових сферах, зокрема у хімії, біології, фізиці, політиці, економіці, культурній, соціальній, інформаційній сферах. Саме через багатогранність і неоднозначність понятійного апарату інтеграції виникла об'єктивна необхідність уточнення її сутності відносно інтеграції підприємств з точки зору сучасних економічних теорій.

До основних концепцій і підходів щодо сутності, визначення механізму і критеріїв вибору об'єктів для інтеграції відносяться чотири основних:

- *технологічний підхід* – підприємства інтегруються уздовж технологічного ланцюга з ура-

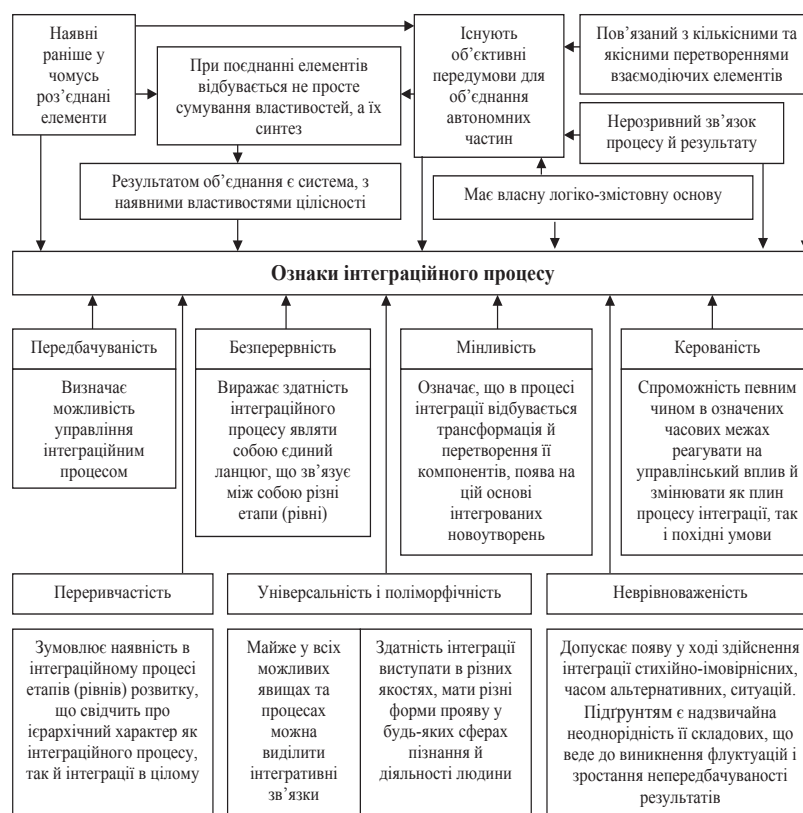

Рис. 1. Сутнісна характеристика інтеграційного процесу [4]

хування виробничої сумісності і специфічності активів;

- *маркетинговий підхід* – підприємства інтегруються на основі перспектив розвитку ринків, на яких функціонує чи планує переорієнтувати свою діяльність певна структура;

- *ситуаційний підхід* – підприємства інтегруються з метою підтримки процесів функціонування і збереження потенціалу розвитку в умовах нестійкого середовища;

- *випадковий підхід* – підприємства інтегруються, виходячи із наявності вільних фінансових ресурсів на основі критерію можливості придбання нових активів.

Найбільш об'єктивним для розвитку виробництва є технологічний підхід. Завдяки такому підходу в інтегрованих структурах відбувається максимальна концентрація матеріальних і фінансових ресурсів, як правило, на одному або декількох напрямках, які дають найбільший ефект, відмежовують другорядні, малоефективні сфери діяльності. Такий підхід досить виправданий у випадку формування інтеграційної структури на основі підприємств найбільш передових, наукомістких галузей, що визначають пріоритетні напрями науково-технічного прогресу. Це дозволяє, не порушуючи галузевої спеціалізації, розширювати сферу функціонування інтеграційної структури за рахунок проникнення в суміжні сфери діяльності.

Попри усталену думку про «другорядну» відносно технологічного підходу роль маркетингового, ситуаційного та випадкового підходів, обґрунтовуючи доцільність виникнення інтегрованих структур, не варто беззастережно віддавати перевагу лише першому. Навпаки, необхідно забезпечити одночасне обґрунтування та застосування всіх концепцій як для різних етапів інтеграційного процесу, так і стосовно різних учасників та суб'єктів інтегрованих структур [11]. Окремо слід

¹ Як правило інтеграція проявляється в досить активних формах – злиття і поглинання (англ. «mergers and acquisitions» або «takeovers») – термін, який використовується в Україні для позначення дій, в результаті яких: існуючий власник контрольного пакету акцій публічного або приватного акціонерного товариства відчужує на погоджених умовах належний йому контрольний пакет іншій особі (приватному покупцю); відбувається скупівля особою (ініціатором поглинання) у міноритарних акціонерів публічного або приватного акціонерного товариства належних ним акцій з метою концентрації ініціатором поглинання контролю над товариством; відбувається об'єднання активів декількох компаній з метою створення нової компанії.

враховувати й наявність різних теорій², кожна з яких висвітлює різні аспекти та різні рівні інтеграційних процесів.

У зв'язку з цим, для більш глибокого дослідження вважаємо за доцільне хоча б коротко описати підходи цих теорій до базового поняття «*інтеграція*» та визначити те з них, яке найбільше відповідає об'єкту нашого дослідження.

Слід зазначити, що у сучасній економічній літературі існує велика кількість визначень поняття «*інтеграція*», зокрема:

1) у широкому розумінні інтеграція це:

- «від лат. слів *integration* – відновлення, *integer* – цілий (об'єднання в ціле раніше ізольованих частин, соціальна – об'єднання різних груп соціальних (класова), асиміляція різнорідних елементів культури в єдину культуру (культурна), уніфікація різних моральних норм і цінностей (моральна)). Інтеграція економічна – форма інтернаціоналізації виробництва, зближення й поглиблення взаємодії національних економік ряду країн. Зумовлена зростанням продуктивних сил, підвищенням усупільнення виробництва та науково-технічною революцією...» [13, с. 711];

- від лат. слів *integration* – відновлення і поступове зближення та об'єднання економічних суб'єктів у процесі їх взаємодії (взаємовплив, взаємопроникнення, взаємозбагачення та ін.) [14];

- від лат. слів *integer* – ціле, заповнення відновлення, (поняття, яке означає стан поєднання окремих частин та їх функцій в ціле) [15, с. 452];

- організаційно-економічне злиття двох або більше елементів (*за рівнем об'єднання технологічних процесів, розвитку виробничих зв'язків і економічних стосунків, формування організаційно-економічного механізму злиття є найскладнішою формою інтеграції*) в єдине ціле, при якому з'являється нова якість [16, с. 18].

2) в інституційному контексті:

а) мінімізація трансакційних витрат:

- в країнах з розвинутою ринковою економікою, відповідно до теорії трансакційних витрат³ інтеграцію визначають як механізм заміни ринкових обмінних операцій (трансакцій) організаційною побудовою виробництва. На думку Р. Коуза інтеграція – це «...організація трансакцій, які раніше розподілялися серед підприємців через механізм ринку» [17, с. 59-66];

б) в контексті природи фірми:

- взаємодія між економічними одиницями у процесі виробництва, розподілу, обміну і споживання з метою отримання максимального синергічного ефекту. Інтеграційні функції проявляються у встановленні зв'язків між раніше розрізненими елементами, які згодом були інтегровані [18].

3) в контексті інтеграції підприємств це:

- інтегрована сукупність суб'єктів господарювання, які представляють собою різноманітні

форми капіталу, пов'язаних між собою фінансово-економічними і (або) виробничо-технологічними зв'язками для сумісної підприємницької діяльності на основі «м'яких» (договірних) та «жорстких» (право власності) управлінських і організаційних відносин з метою підвищення ефективності функціонування й подальшого стійкого розвитку бізнесу [5, с. 17];

- спільна діяльність суб'єктів господарювання в рамках їх цілісної системи у сучасних умовах розвитку промисловості характеризується широкомасштабним протіканням інтеграційних процесів, тобто передбачає інтеграцію діяльності підприємств у різних сферах – у виробничій, сфері обігу, фінансово-кредитній тощо [19, с. 5].

Різноманітність підходів до визначення поняття «інтеграція» обумовлено існуванням значної кількості теоретичних моделей, які вказують на:

- формальні та неформальні інтегровані об'єднання, структури чи формування, які здійснюють спільну діяльність для досягнення загальних цілей. Ці об'єднання можуть діяти на основі договору про спільну діяльність чи статут;

- виробничі формування метою яких є здійснення спільної виробничої діяльності;

- сукупність фінансових, економічних, виробничих і технологічних зв'язків для сумісної підприємницької діяльності. Ця модель є найбільш адекватною, адже враховує сучасні тенденції розвитку економіки, в основі якої лежить принцип глобалізації.

Таким чином, перелік та аналіз визначень поняття «інтеграція» дає можливість стверджувати, що до базових елементів, які найчастіше використовуються при її визначенні належать: «об'єднання», «співпраця», «злиття», «процес», «процес зближення», «механізм» тощо. Використовуючи ці ключові визначення, а також логіку і природу процесу, *інтеграцію можна визначити як організаційно-економічний процес об'єднання, взаємопроникнення суб'єктів господарювання різних форм власності з метою посилення конкурентоспроможності і підвищення ефективності функціонування* [10]. Таке визначення розкриває загальну характеристику процесу об'єднання елементів організації.

Розвиток інтеграційних процесів об'єктивно обумовлює появу нових інтегрованих структур. Водночас у науковій літературі не існує єдиного визначення поняття «*інтегрована структура*». Проте поряд з ним широко використовуються такі поняття, як: «об'єднання компаній», «інтегрована корпоративна структура», «інтегроване об'єднання підприємств», «диверсифіковане корпоративне об'єднання» [3], «велика виробничо-фінансова система промисловості», «виробничо-господарська структура», «інтегроване виробниче формування», «інтегрована структура суб'єктів господарювання», «інтегрована підприємницька структура», «інтегрована структура бізнесу» [7, с. 65] тощо. Визначення деяких з них наведемо нижче.

Ю. Червіна до «*інтегрованої структури*» відносить господарюючих суб'єктів виробничого, фінансово-кредитного, інноваційного та торгового профілю, які формують єдину економічну систему, шляхом консолідації активів на акціонерній або договірній основі [9].

І. Алексєєв визначає «*інтегровану структуру*» як об'єднання різних за своїм виробничо-господарським змістом, за організаційно-правовою формою та іншими ознаками угруповань

² Теорія галузевої організації; концепція технологічних факторів; контрактна концепція фірми; концепція трансакційних витрат; теорія прав власності; теорія агентських витрат; концепція концентричних кілець; концепція макрогенерацій; теорія соціального обміну (концепція соціальної взаємодії); теорія ролей; концепція економіки, орієнтована на знання; теорія груп (теорія колективних дій); теорія навчання; концепція економічної залежності. Теорія панування (економічної влади); праксеологічна теорія; еволюційна теорія; теорія команд; теорія інформаційної вартості; концепція автопоєзису; синергетичний підхід; теорія ресурсної залежності; стратегічна концепція фірми; концепція динамічних спроможностей; концепція самовідтворення фірми; організаційна екологія; теорія організації; теорія фінансів.

³ Трансакційні витрати – це витрати на адаптацію підприємства до мінливих ринкових умов.

підприємств, а також їх об'єднання з установами та організаціями інших сфер економічної діяльності [2, с. 9].

К. Косівська вживає термін «*інтегрована структура*» розуміючи під ним структуру, створену суб'єктами господарювання, можливо, неоднорідними за своєю діяльністю, з визначеними організаційними, виробничими, фінансовими та іншими зв'язками, з метою стабілізації функціонування учасників, покращення показників їх діяльності для досягнення певної спільної мети [6].

О. Чорна вказує на те, що «*інтегрована структура*» – це добровільне або примусове об'єднання економічних суб'єктів промисловості з метою здійснення сумісної діяльності, на основі участі в капіталі або договірних (контрактних) відносинах, створене на певних умовах на тимчасовій або постійній основі, яка вступає у взаємодію з зовнішнім середовищем як економічно цілісне утворення [10].

У праці О. Драчової та О. Лібман «*об'єднання компаній*» – це окрема координована система, що здатна здійснювати економічну діяльність в окремому регіоні або на території декількох регіонів і, що володіє такими масштабами, які не послаблювали б управління на місцевому рівні, не знижували б ефективність її діяльності [20].

На думку Л. Федулової «*корпоративна структура*» як сукупність окремих одиниць, організованих в єдину систему (як об'єднання капіталів, де проходить їх взаємодія та перетворення в єдину систему корпоративного капіталу, і як складне економічне утворення, що відображає статутне злиття простих економічних одиниць), де кожна складова корпоративної системи може функціонувати лише завдяки взаємодії з іншими елементами і являє собою внутрішню організацію, що розвивається за власними законами і набуває свого змісту в *інтеграції* за виробничо-технологічними та фінансовими зв'язками [8, с. 11].

І. Ялдин для означення результату об'єднання підприємств використовує поняття «*інтегрована структура бізнесу*», проте він вважає за необхідне розглядати його в рамках компетентності підходу й визначати як компліментарний пул компетенцій (КПК) її учасників, відповідний до консолідованого вектора цілей об'єднання підприємств, стійкість розвитку якого реалізується через узгодження параметрів змін факторів забезпечення наявних компетенцій та очікувань суб'єктів інтеграційної взаємодії [11, с. 104-105]. Компетенцію він трактує як спроможність певного суб'єкта вирішувати певний клас професійних завдань.

В. Демиденко та С. Демиденко пропонують використовувати поняття «*диверсифікована корпорація*» – *інтегроване підприємницьке середовище*, у якому в рамках загальної стратегії і з використанням єдиного фінансового й інформаційного потоку діє горизонтально інтегрована сукупність вертикально інтегрованих виробництв [21, с. 155].

Термін «*великомасштабні економіко-виробничі системи*» вживає М. Кизим для означення системи різних рівнів ієрархії, котрі включають в себе не менше трьох об'єктів управління, що виконують одну або декілька виробничо-технологічних функцій, пов'язані між собою складними матеріально-фінансовими потоками, при чому понад 50% потужностей цих об'єктів припадає на забезпечення внутрішніх зв'язків, вони мають спільну систему управління у вигляді м'якої або жорсткої організаційної структури [5, с. 14].

Підсумовуючи необхідно зазначити, що сьогодні існує багато варіантів словосполучень для поняття «*інтегрована структура*». При цьому кожне з них має право на існування, свої переваги й недоліки. Проте, узагальнюючи основні з них, під поняттям «*інтегрована структура*» слід розуміти структуру, створену суб'єктами господарювання, можливо, неоднорідними за своєю діяльністю, з визначеними організаційними, виробничо-технологічними, фінансовими та іншими зв'язками, з метою стабілізації функціонування учасників, покращення показників їх діяльності та для досягнення певної спільної мети. Це визначення близьке із визначенням К. Косівської [6].

Найбільш поширеною *формою* інтеграції суб'єктів господарювання є організаційна, що включає в себе два види інтеграції – вертикальну та горизонтальну.

Вертикальна інтеграція – це виробниче й організаційне об'єднання, злиття, кооперація, взаємодія підприємств, пов'язаних спільною участю у виробництві, продажу, споживанні єдиної кінцевої продукції: постачальників матеріалів, виробників вузлів і деталей, виробників кінцевої продукції, продавців і споживачів кінцевої продукції [22, с. 5].

Сутність *горизонтальної інтеграції* полягає в об'єднанні підприємств за спільними підприємницькими інтересами з урахуванням виробничої спеціалізації з випуску однотипної продукції на базі подібності технології і впровадження спільної стратегії збуту, завдяки чому створюється нове організаційне утворення, яке має кращі можливості отримання кредитів, володіє переважною часткою участі на ринку, характеризується більш високою прибутковістю, меншою собівартістю продукції та меншими витратами на здійснення маркетингу, має кращу позицію проведення торгів, конкурсів, або переговорів з постачальниками та споживачами.

Головною метою горизонтальної інтеграції є посилення позицій фірми в галузі шляхом поглинання певних конкурентів або встановлення контролю над ними. Горизонтальне об'єднання може здобути економію на масштабі виробництва, знизити небезпечність конкурентної боротьби, розширити випуск товарів та послуг. Часто важливою причиною горизонтальної інтеграції виступає географічне розширення ринків; в такому випадку об'єднуються компанії, які виробляють однотипну продукцію, але вступають на різноманітних регіональних ринках.

Головними перевагами горизонтальної інтеграції виступають: отримання додаткових переваг від збільшення обсягів виробництва та накопиченого досвіду; збільшення частки на ринку з метою досягнення монополістичних вигод та переваг; зниження витрат на розвиток підприємства; зростання фінансового потенціалу, який полегшує виконання науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт та дає можливість знизити витрати на проведення досліджень; зростання ефективності (в результаті зниження витрат укладання і проведення угод, більш низьких податків та інших синергічних ефектів); краще використання керівних кадрів; досягнення переваг від взаємодії технологій та винаходів без придбання ліцензій.

Слід зазначити, що у світовій практиці існують різні *організаційно-економічні форми* інтеграції суб'єктів господарювання які комбінуються між собою, утворюючи складні організаційні структури, що розрізняються цілями співпраці, характером господарських відносин та ступенем самостійності.

До таких форм відносять насамперед, об'єднання промислового і фінансового капіталу: стратегічні альянси, консорціуми, картелі, синдикати, пули, асоціації, конгломерати, трести, концерни, промислові холдинги, фінансово-промислові групи тощо.

Об'єднання фінансового і промислового капіталу відбувається шляхом:

- укладання комерційної угоди. За таких умов інтеграція мінімальна – немає участі в капіталі компанії або обміну акціями (така модель найбільш поширена в країнах з високим економічним ризиком);

- створення спільного підприємства (СП). Партнерами створюється абсолютно нова організація (СП дозволяє розділити витрати та знизити ризик);

- прямої купівлі інших підприємств, часто із зовнішнім фінансуванням;

- перехресного володіння акціями за допомогою обміну;

- злиття, у тому числі у формі фінансово-промислових груп (ФПГ);

- утворення фінансового холдингу.

Висновки. Прагнення знайти баланс між перевагами централізації і децентралізації управління та відповідальності при об'єднанні суб'єктів господарювання приводить до вибору таких організаційних форм інтеграції, які займають проміжне місце між повністю централізованою корпоративною структурою і співробітництвом у суто ринковому середовищі. До таких форм належать, насамперед, *фінансово-промислові групи*.

Створення ФПГ є об'єктивним явищем розвитку економіки, що дозволяє суттєво збільшити фінансові ресурси у результаті об'єднання різних форм капіталу (промислових підприємств, банківських установ та небанківських інститутів) і вирішити низку проблем стосовно розвитку пріоритетних галузей виробництва.

Список літератури:

1. Дульська І.В. Розвиток інтегрованих структур в промисловості України у посткризовий період [Електронний ресурс] / І.В. Дульська. – Режим доступу : <http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Vmntu/2010_1/7.pdf>.
2. Алексеев І.В. Управління ресурсним забезпеченням промислово-фінансових груп : монографія / І.В. Алексеев, М.К. Колісник, А.С. Мороз. – Львів : Видавництво Національного Університету «Львівська політехніка», 2007. – 152 с.
3. Сисоева Л.Ю. Теоретичні основи функціонування фінансово-промислових груп / Л.Ю. Сисоева, Т.А. Васильєва [Електронний ресурс]. – – Режим доступу : <<http://dspace.uabs.edu.ua/bitstream/123456789/3019/1/Sysoyeva.pdf>>.
4. Ганущак-Єфіменко Л.М. Організація інтегрованих структур бізнесу в умовах сучасного ринкового середовища [Електронний ресурс] / Л.М. Ганущак-Єфіменко. – – Режим доступу : <<http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2881/3/5869.pdf>>.
5. Кизим Н.А. Крупномасштабные экономико-производственные системы: организация хозяйствование / Н.А. Кизим. – Харьков ; БизнесИнформ. 1999. – 228 с.
6. Косівська К. Об'єднання підприємств: аналіз підходів до визначення / Косівська К. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <<http://dspace.nbuv.gov.ua/dspace/bitstream/handle/123456789/20881/10-Kosivs'ka.pdf?sequence=1>>.
7. Уманців Ю.М. Інституційні основи формування інтегрованих корпоративних структур / Ю.М. Уманців / Економічна теорія. – 2012. – № 2. – С. 62-71.
8. Федуллова Л.І. Інтеграційні процеси корпоративних структур: можливості для інноваційного розвитку економіки України / Л.І. Федуллова // Економіка і прогнозування : Науково-аналітичний журнал. – 2007. – № 3. – С. 9-32.
9. Червіна Ю.В. Інтегровані корпоративні структури в системі національного господарства України / Ю.В. Червіна [Електронний ресурс]. – – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/tpe/2012_27_1/Zb27_1_52.pdf>.
10. Чорна О.Ю. Інтегровані структури промисловості: сутність, поняття, класифікація / О.Ю. Чорна [Електронний ресурс]. – – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Emp/2010_22_1/13Chorn.htm>.
11. Ялдин І. В. Ресурсно-компетентнісний підхід до організації управління життєдіяльності інтегрованих структур / І. В. Ялдин // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики : збірник наукових праць. – 2009. – № 2(7). – С. 104-113.
12. Ефанова Е.А. Экономическая сущность интеграции. Предпосылки и виды интеграции [Электронный ресурс] / Е.А. Ефанова. – Режим доступа : <http://www.orelgiel.ru/5_ef_11_03_12.pdf>.
13. Український Радянський енциклопедичний словник : у 3-х т. / [відп. ред. А.В. Кудрицький та ін.]. – 2-ге вид. – К. : УРЕ, 1986. – Т. 1. А – Калібр. – 752 с.
14. Большая экономическая энциклопедия / [под ред. А.М. Прохорова]. – М. : Эксмо, 2007. – 816 с.
15. Большой энциклопедический словарь / [гл. ред. А.М. Прохоров]. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : «Большая Российская энциклопедия»; СПб. : «Норинт», 1998. – 1456 с.
16. Алешин М. Интеграция фиктивного и реального капитала в финансово-промышленных группах и холдингах / М. Алешин // Маркетинг. – 2004. – № 3(76). – С. 17-27.
17. Природа фірми: Походження, еволюція і розвиток / За ред. О.Е. Вільямсона, С. Дж. Вінтера ; пер. з англ. А.В. Куликова; наук. ред. пер. В.П. Кузьменко. – К. : А.С.К., 2002. – 336 с.
18. Мескон М.Х. Основы менеджмента / М.Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури, ; пер. с англ. – М. : Дело, 2000. – 704 с.
19. Козаченко А.В. Механизм стратегического управления крупными производственно-финансовыми системами промышленности : монография. – Донецк : ИЭП НАНУ, 1998. – 348 с.
20. Драчева Е. Л. Проблемы определения и классификации интегрированных корпоративных структур / Е.Л. Драчева, А.М. Либман // Менеджмент в России и за рубежом. – 2001. – № 4. – С. 38-53.
21. Демиденко В.В. Розвиток та ефективність функціонування диверсифікованих корпорацій / В.В. Демиденко, С.Л. Демиденко // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. – 2008. – № 21. – Ч. 2. – С. 155-158.
22. Бутыркин А.Я. Вертикальная интеграция и вертикальные ограничения в промышленности : научная монография. – М. : Едиториал УРСС, 2003. – 200 с.